

Firma i jej ochrona

Joanna Jowita Sitko

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Firma i jej ochrona

Prawo jest na naszej stronie!

**www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl**

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze
do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

Firma i jej ochrona

Joanna Jowita Sitko

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2009

Stan prawny na 30 października 2008 r.

Wydawca:
Magdalena Górniewicz

Redaktor prowadzący:
Ewa Fonkowicz

Opracowanie redakcyjne:
Joanna Fitt

Skład, łamanie:
Anna Atanaziewicz

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2009

ISBN 978-83-7601-677-1

ISSN 1897-4392

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Czego nie można nazwać, nie istnieje
G.W.F. Hegel

Spis treści

Wykaz skrótów	11
1. Akty prawne.....	11
2. Czasopisma	12
3. Organy orzekające	13
4. Inne skróty	14
Wstęp	15
Rozdział I	
Pojęcie i znaczenie gospodarcze firmy	21
1. Ewolucja pojęcia firmy oraz jej ochrony w prawie polskim.....	21
2. Funkcja i znaczenie gospodarcze firmy	29
2.1. Funkcja indywidualizująca firmy.....	29
2.2. Funkcja informacyjna firmy	32
2.3. Funkcja gwarancyjna (jakościowa) firmy.....	33
2.4. Funkcja reklamowa firmy	35
3. Firma a oznaczenia odróżniające wykorzystywane w działalności gospodarczej	36
3.1. Nazwy przedsiębiorstw	36
3.2. Znaki towarowe	42
3.3. Oznaczenia geograficzne.....	48
3.4. Tytuły prasowe.....	59
3.5. Szyldy	62
3.6. Adresy internetowe	65

Rozdział II

Prawne ujęcie firmy oraz jej ochrony w prawie wybranych krajów europejskich

1. Firma w prawie francuskim	72
1.1. Pojęcie firmy i podmioty uprawnione do jej używania	72
1.2. Zasady tworzenia firmy	75
1.3. Powstanie i wygaśnięcie prawa do firmy	77
1.4. Zasady korzystania z firmy	78
1.5. Ochrona firmy	82
2. Firma w prawie angielskim	89
2.1. Pojęcie firmy i podmioty uprawnione do jej używania	89
2.2. Zasady tworzenia firmy	92
2.3. Powstanie i wygaśnięcie prawa do firmy	95
2.4. Zasady korzystania z firmy	95
2.5. Ochrona firmy	96
3. Firma w prawie niemieckim	98
3.1. Pojęcie firmy i podmioty uprawnione do jej używania	98
3.2. Zasady tworzenia firmy	101
3.3. Powstanie i wygaśnięcie prawa do firmy	104
3.4. Zasady korzystania z firmy	105
3.5. Ochrona firmy	107

Rozdział III

Firma jako dobro chronione w świetle przepisów

kodeksu cywilnego	111
1. Firma a dobra osobiste służące identyfikacji podmiotów prawa	111
2. Rodzaje firm i reguły ich tworzenia	118
3. Zasady prawa firmowego	131
3.1. Wprowadzenie	131
3.2. Zasada prawdziwości firmy	132
3.3. Zasada wyłączności firmy	137
3.4. Zasada ciągłości firmy	147
3.5. Zasada jedności firmy	153
3.6. Zasada jawności firmy	157

Rozdział IV

Prawo do firmy i jego ochrona w świetle przepisów

kodeksu cywilnego	163
1. Zakres podmiotowy prawa do firmy	163
2. Powstanie i wygaśnięcie prawa do firmy	172

3. Treść prawa do firmy	184
4. Charakter prawa do firmy	201
5. Ochrona prawa do firmy	216
5.1. Ochrona prawa do firmy przed jego zagrożeniem lub naruszeniem	216
5.2. Prawne środki ochrony prawa do firmy	230

Rozdział V

Podstawy prawne ochrony firmy w innych aktach prawnych

1. Ochrona firmy w świetle przepisów ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji	244
1.1. Dopuszczalność ochrony firmy na podstawie przepisów szczegółowych ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.....	244
1.2. Znaczenie klauzuli generalnej dla ochrony firmy.....	250
1.3. Cywilnoprawne środki ochrony firmy na podstawie przepisów ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.....	253
2. Ochrona firmy w świetle przepisów ustawy – Prawo własności przemysłowej.....	258
2.1. Reguły rozstrzygania kolizji pomiędzy prawem do firmy a prawem ochronnym na znak towarowy	258
2.2. Reguły rozstrzygania kolizji pomiędzy prawem do firmy a prawem z rejestracji na oznaczenie geograficzne	267
2.3. Administracyjne i sądowe środki ochrony firmy w świetle ustawy – Prawo własności przemysłowej	269
3. Rola organu rejestrowego w zakresie ochrony firmy oraz przestrzegania przepisów o firmie	274
4. Ochrona firmy przedsiębiorcy zagranicznego w Polsce.....	281

Podsumowanie

Bibliografia

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

BGB	– Bürgerliches Gesetzbuch z dnia 18 sierpnia 1896 r.
BNA	– Business Names Act z dnia 11 marca 1985 r.
CA	– Companies Act z dnia 11 marca 1985 r.
CdCiv	– Code Civile z dnia 21 marca 1804 r.
CdCom	– Code de commerce z 29 sierpnia 1807 r.
CPI	– Code de la propriété intellectuelle z dnia 1 lipca 1992 r.
HGB	– Handelsgesetzbuch z dnia 10 maja 1897 r.
k.c.	– ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
k.h.	– rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz. U. Nr 57, poz. 502 z późn. zm.)
kon. par.	– konwencja paryska z dnia 20 marca 1883 r. o ochronie własności przemysłowej (Dz. U. z 1975 r. Nr 9, poz. 51 – załącznik)
k.p.c.	– ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
k.s.h.	– ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.)
k.w.	– ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 109, poz. 756 z późn. zm.)
MarkenG	– Markengesetz z dnia 24 października 1994 r.
PA	– Partnership Act z dnia 14 sierpnia 1890 r.
p.d.g.	– ustawa z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 101, poz. 1178 z późn. zm.)

- pr. aut. – ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn. Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.)
- pr. pras. – ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)
- p.w.p. – ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 z późn. zm.)
- u.d.u. – ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. Nr 124, poz. 1151 z późn. zm.)
- u.KRS – ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186 z późn. zm.)
- u.s.d.g. – ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 155, poz. 1095 z późn. zm.)
- UWG – Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb z dnia 3 lipca 2004 r. (BGBl I 1444)
- u.z.n.k. – ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 z późn. zm.)
- u.z.n.k. z 1926 r. – ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. R.P Nr 96, poz. 559 z późn. zm.)
- u.z.t. – ustawa z dnia 31 stycznia 1985 r. o znakach towarowych (Dz. U. Nr 5, poz. 17 z późn. zm.)

2. Czasopisma

- BGBI – Bundesgesetzblatt
- Bull. civ. – Bulletin des Arrêts des Chambres civiles de la Cour de cassation
- Bull. Joly – Bulletin Joly
- D. – Recueil Dalloz
- Dz. U. – Dziennik Ustaw
- Dz. Urz. – Dziennik Urzędowy
- EIPR – European Intellectual Property Review

EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
Gaz. Pal.	– Gazette du Palais
J.-Cl.	– Juris-Classeur
JCP	– Juris-Classeur Périodique
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
OG	– Orzecznictwo Gospodarcze
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PIBD	– Propriété industrielle – Bulletin de documentation
PiP	– Państwo i Prawo
PIPWU UJ	– Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Spół.	– Prawo Spółek
Prz. Pod.	– Przegląd Podatkowy
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RDPI	– Revue du droit de la propriété intellectuelle
Rej.	– Rejent
RGBI	– Reichsgesetzblatt
RIPIA	– Revue internationale de la propriété industrielle et artistique
RJDA	– Revue de jurisprudence de droit des affaires
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
Wok.	– Wokanda
ZNUJ PWiOWI	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej

3. Organy orzekające

CA	– Cour d'appel
ETS	– Europejski Trybunał Sprawiedliwości
KO	– Komisja Odwoławcza przy Urzędzie Patentowym

NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– Sąd Okręgowy
TGI	– Tribunal de grande instance
UP	– Urząd Patentowy
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

4. Inne skróty

Ann.	– Annexes
cass. com.	– Arrêt de Chambre commercial et financière de la Cour de cassation
EWG	– Europejska Wspólnota Gospodarcza
KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
L.	– loi
obs.	– Observations
somm.	– Sommaire
somm. comm.	– Sommaire commenté
UE	– Unia Europejska
WE	– Wspólnoty Europejskie

Wstęp

Firma to oznaczenie przedsiębiorcy, które pozwala na jego identyfikację oraz odróżnienie go od innych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą lub zawodową. Należycie funkcjonujący system prawnej ochrony firmy ma niemałe znaczenie dla bezpieczeństwa obrotu gospodarczego i przejrzystości rynku. Niewątpliwie zapewnia on przedsiębiorcy możliwość wyłącznego czerpania profitów z wypracowanej przez niego renomy, której nośnikiem jest przede wszystkim właśnie jego oznaczenie, jak też przyczynia się do tego, by żaden inny podmiot nie wdzierał się w jego klientelę poprzez bezprawne używanie niedostatecznie odróżniającego się oznaczenia. Podstawowym bowiem celem przepisów regulujących zasady ochrony firmy jest eliminowanie niebezpieczeństwa powstawania wśród odbiorców pomyłek co do tożsamości przedsiębiorców przez m.in. zapobieganie i przeciwdziałanie sytuacjom, w których na tym samym rynku pojawiają się niedostatecznie odróżniające się od siebie oznaczenia różnych przedsiębiorców.

Zagadnienia dotyczące firmy i jej ochrony stały się szczególnie aktualne w ostatnim czasie ze względu na istotne zmiany w tym zakresie wprowadzone do prawa polskiego w 2003 r. Na podstawie ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw przepisy o firmie zostały zamieszczone w kodeksie cywilnym, zastępując (po upływie sześciomiesięcznej *vacatio legis*) postanowienia dotyczące firmy z kodeksu handlowego, które obowiązywały w Polsce od 1934 r. Zamieszczenie tej regulacji prawnej w kodeksie cywilnym – akcie prawnym podstawowym dla całego prawa cywilnego – wydaje się decyzją właściwą, przypieczętowującą zasadę jedności prawa cywilnego. Ponadto na taką właśnie lokalizację przepisów o firmie zdaje się wskazywać art. 2 k.s.h., który w sprawach w nim nieuregulowanych nakazuje stosować przepisy kodeksu cywilnego.

Nowe przepisy o firmie z kodeksu cywilnego przyczyniły się do unifikacji zasad tworzenia, używania, rozporządzania i ochrony oznaczeń wszystkich przedsiębiorców (w dniu uchylenia przepisów o firmie z kodeksu handlowego firma była oznaczeniem jedynie spółek prawa handlowego). Po drugie, nastąpiło wyraźnie wyodrębnienie firmy – oznaczenia indywidualizującego przedsiębiorcę, będącego jego prawem podmiotowym, od nazwy przedsiębiorstwa lub jego części – oznaczenia służącego wyróżnieniu całego przedsiębiorstwa lub jego części jako przedmiotu praw przedsiębiorcy. Skutkiem wprowadzenia takiej dychotomii oznaczeń jest m.in. stworzenie odrębnych reguł ich tworzenia i używania, podstaw prawnych ich ochrony oraz zasad rozporządzania nimi w obrocie.

Ze względu na to, że wprowadzone zmiany jawią się jako dość radykalne, wymagają ponownego wnikliwego zbadania instytucji firmy, mimo że prezentowana tematyka była już dość szeroko analizowana w polskiej doktrynie. Począwszy od 1903 r., kiedy to zostało wydane dzieło W. Andrychiewicza (*Studia Władysława Andrychiewicza poprzedzone wspomnieniem o nim skreślone przez Adolfa Suligowskiego*, Warszawa), opublikowanych zostało łącznie sześć monografii poświęconych instytucji firmy. Kolejną była praca J. Namitkiewicza (*Firma – studium z zakresu teorii i praktyki prawa handlowego*, Warszawa 1917 r.). Oba opracowania powstały jeszcze przed uchwaleniem przepisów kodeksu handlowego. Firma w rozumieniu przepisów kodeksu handlowego była przedmiotem monografii autorstwa K. i R. Gołatów (*Oznaczenia indywidualizujące przedsiębiorców*, Warszawa 1998 r.) oraz R. Stefanickiego (*Prawo do nazwy (firmy) i jego ochrona*, Kraków 1999 r.). Również praca B. Sołtysa (*Nazwy handlowe i ich ochrona w prawie polskim*, Kraków 2003 r.) napisana została w okresie obowiązywania przepisów kodeksu handlowego o firmie, jednakże zawiera już krótkie odniesienia do (wówczas jeszcze) projektu przepisów o firmie z kodeksu cywilnego. Autorką ostatniej monografii na temat firmy jest M. Klapczyńska (*Firma i jej ochrona*, Warszawa 2004 r.). Jednak mimo że wspomniana autorka analizuje instytucję firmy, opierając się na nowych przepisach zawartych w kodeksie cywilnym, jej praca nie ma charakteru monografii prawniczej. Jest to opracowanie z pogranicza nauki ekonomii i prawa. Ekonomiczny aspekt tej publikacji przejawia się m.in. w tym, że autorka odwołuje się do pojęć obcych prawu, a funkcjonujących w nauce ekonomii, takich jak np. marka, i zajmuje się przede wszystkim czysto ekonomiczną problematyką, jaką są metody wyceny przedsiębiorstwa i jego składników, do których zalicza firmę. Ponadto bardzo istotny wkład w dorobek doktryny prawniczej w zakresie omawia-

nego zagadnienia wnieśli przede wszystkim – wymieniając w porządku alfabetycznym – M. Kępiński, J. Koczanowski, M. Poźniak-Niedzielska, R. Skubisz, J. Szwaja.

Brak jednak w pełni aktualnej monografii na temat firmy, koncentrującej się jedynie na prawnych aspektach tego dobra oraz jego ochrony; pracy, która stanowiłaby jednocześnie studium prawnoporównawcze, odwołujące się do rozwiązań przyjętych w obcych systemach prawnych.

W niniejszej rozprawie analiza obecnego polskiego prawa firmowego została poprzedzona w rozdziale I opisem genezy instytucji firmy, sięgającej wieków średnich oraz najstarszych polskich regulacji prawnych odnoszących się do pojęcia firmy i jej ochrony, tzn. dekretu z 1919 r. o rejestrze handlowym, następnie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r. oraz kodeksu handlowego z 1934 r., z krótką wzmianką na temat przepisów o ochronie dóbr osobistych z ustawy z 1950 r. – Przepisy ogólne prawa cywilnego. Przedstawienie ewolucji pojęcia firmy i jej ochrony wydaje się niezbędne dla należytego pojmowania aktualnych rozwiązań prawnych. W dalszej kolejności omówione zostały funkcje i znaczenie gospodarcze firmy.

Szczególną uwagę poświęcono regulacjom prawa firmowego zawartym w kodeksie cywilnym, akcie podstawowym dla analizowanego zagadnienia, co znalazło swoje odzwierciedlenie w treści rozdziału III i IV. W rozdziale III omówiono wszystkie zagadnienia związane z firmą jako dobrem prawnie chronionym, w rozdziale IV natomiast analizie poddano prawo przysługujące do tego dobra, a w szczególności jego treść, charakter oraz moment powstania i wygaśnięcia.

Rozdział III zawiera porównanie reguł tworzenia firm osób fizycznych z zasadami tworzenia firm osób prawnych oraz analizę tzw. zasad prawa firmowego, tj. zasady prawdziwości, wyłączności, ciągłości, jedności i jawności. W punkcie poświęconym omówieniu zasady wyłączności firmy podjęta została próba interpretacji pojęcia rynku, użytego przez ustawodawcę w art. 43³ § 1 k.c.

W rozdziale IV w podrozdziale dotyczącym treści prawa do firmy znaczną część rozważań poświęcono zbadaniu charakteru i zakresu umowy, na podstawie której przedsiębiorca upoważnia osobę trzecią do korzystania z firmy, analizie poddany został także aspekt gospodarczej eksploatacji firmy w ramach umów franchisingowych. Bliższe przyjrzenie się tym zagadnieniom wydaje się uzasadnione ze względu na to, że wyraźne dopuszczenie przez ustawodawcę udzielenia upoważnienia do korzystania z firmy

stanowi pewne *novum* na tle dotychczasowego prawa firmowego. Nowością jest również wyrażony *expressis verbis* w przepisach kodeksu cywilnego bezwzględny zakaz zbywania firmy, która dotychczas mogła być zbyta wraz z przedsiębiorstwem. Konsekwencje prawne wspomnianego zakazu omówione zostały szczegółowo również w tym podrozdziale.

Zagadnienia związane z ochroną firmy zebrano na końcu pracy w dwóch rozdziałach. W rozdziale IV omówiona została ochrona prawa do firmy na podstawie przepisów kodeksu cywilnego, natomiast w rozdziale V analizie poddano możliwości, jakie dają w zakresie ochrony firmy przepisy ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1993 r. oraz ustawy – Prawo własności przemysłowej, w szczególności w przypadku kolizji firmy z innymi kategoriami oznaczeń odróżniających. W rozdziale tym przedstawione zostały również możliwości ochrony w Polsce firmy przedsiębiorcy zagranicznego i rola organu rejestrowego w zakresie ochrony firmy oraz przestrzegania przepisów o firmie.

Praca zawiera ponadto porównanie firmy z innymi kategoriami oznaczeń odróżniających. Osobno omówione zostały oznaczenia odróżniające dobra prawne używane co do zasady w działalności gospodarczej (rozdział I.3), a osobno dobra osobiste służące indywidualizacji podmiotów praw (rozdział III.1). Ponieważ oznaczenia należące do dóbr osobistych, tj. przede wszystkim nazwisko osoby fizycznej i nazwa osoby prawnej, uregulowane są w kodeksie cywilnym i tworzą trzon firmy odpowiednio osoby fizycznej i osoby prawnej zgodnie z nowymi przepisami kodeksu cywilnego, ich porównanie z firmą przeprowadzone zostało w rozdziale III, poświęconym analizie pojęcia firmy jako dobra chronionego właśnie w świetle przepisów kodeksu cywilnego. Natomiast ze względu na to, że oznaczenia odróżniające dobra prawne, takie jak m.in. znak towarowy czy nazwa przedsiębiorstwa, uregulowane są poza kodeksem cywilnym, a używane przede wszystkim w związku z wykonywaniem działalności gospodarczej (z wyjątkiem adresu internetowego, który równie często używany jest w działalności gospodarczej, jak i poza nią), właściwym miejscem do ich porównania z firmą okazał się rozdział I, poświęcony analizie zagadnień wstępnych, związanych z pojęciem i znaczeniem gospodarczym firmy.

Główne zadanie, jakie stawiała sobie autorka w niniejszej monografii, polega na zbadaniu charakteru prawa do firmy w świetle nowej regulacji prawnej. Jednakże ten teoretyczny aspekt nie przesłaniał zamiaru wyjaśnienia innych wątpliwości dotyczących funkcjonowania firmy w obrocie gospodarczym, a związanych przede wszystkim z ustaleniem treści prawa

do firmy, interpretacją zasady wyłączności firmy, określeniem momentu powstania i wygaśnięcia prawa do firmy oraz wskazaniem podstaw prawnych i warunków ochrony tego prawa.

W przeprowadzonych badaniach pomocna była analiza prawnoporównawcza, gdyż dla ukazania opisywanych zagadnień w szerszej perspektywie nowe polskie rozwiązania prawne dotyczące firmy zostały porównane z regulacjami prawnymi obowiązującymi już od dziesiątek lat we Francji, w Anglii oraz w Niemczech.

W rozważaniach przedstawionych w niniejszej pracy wykorzystane zostało nie tylko orzecznictwo polskich sądów cywilnych, administracyjnych i Urzędu Patentowego sięgające czasów obowiązywania kodeksu handlowego, ale również wyniki poszukiwań prowadzonych w sądzie rejestrowym oraz orzecznictwo sądów zagranicznych, co stanowi ważną ilustrację prezentowanych w pracy zagadnień i zarazem problemów pojawiających się w praktyce stosowania prawa.

Rozdział I

Pojęcie i znaczenie gospodarcze firmy

1. Ewolucja pojęcia firmy oraz jej ochrony w prawie polskim

W świetle art. 43² § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)¹ firma to oznaczenie, pod którym działa przedsiębiorca. Jest to oznaczenie pozwalające na identyfikację przedsiębiorcy w obrocie gospodarczym oraz odróżnienie go od innych przedsiębiorców na rynku. Przepisy o firmie zamieszczone w 2003 r. w kodeksie cywilnym zastąpiły postanowienia dotyczące prawa firmowego, które zawarte były w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz. U. Nr 57, poz. 502 z późn. zm.).

Niestety, gdy chodzi o omawianą instytucję, polskiemu ustawodawcy brak konsekwencji w stosowaniu siatki pojęciowej, co sprawia, że termin „firma” występuje w niektórych aktach prawnych również w znaczeniu „przedsiębiorca” lub „przedsiębiorstwo”, a nie „oznaczenie przedsiębiorcy”, czego przykładem może być art. 5 oraz 18 i 21–24 ustawy z dnia 30 kwietnia 1993 r. o narodowych funduszach inwestycyjnych i ich prywatyzacji (Dz. U. Nr 44, poz. 202 z późn. zm.), art. 2 pkt 5), art. 5 pkt 1) i 2) i art. 26 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym (Dz. U. Nr 183, poz. 1537 z późn. zm.), art. 3 pkt 2), 32) i 33) oraz art. 69–94 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz. U. Nr 183, poz. 1538 z późn. zm.). Można przypuszczać, że wpływ na takie ujęcie terminu

¹ Przepisy o firmie zostały wprowadzone do kodeksu cywilnego na podstawie ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 49, poz. 408).

„firma” w powołanych ustawach mógł mieć język używany w nauce ekonomii oraz mowa potoczna, gdzie firma powszechnie utożsamiana jest z pojęciem przedsiębiorcy lub przedsiębiorstwa. Takie ujęcie firmy w języku prawnym występuje jedynie incydentalnie i nie ma nic wspólnego z instytucją firmy uregulowaną w przepisach kodeksu cywilnego, dlatego też kwestia ta nie będzie szerzej rozwijana w niniejszym opracowaniu, którego przedmiotem jest firma pojmowana jedynie jako oznaczenie przedsiębiorcy.

Przedstawioną sytuację nadawania w języku prawnym temu samemu pojęciu różnych znaczeń należy oceniać negatywnie i postulować *de lege ferenda* konieczność ujednolicenia znaczenia terminu „firma” we wszystkich aktach prawnych. Niestety, w przypadku języka potocznego oraz siatki pojęć używanych przez ekonomistów trudno spodziewać się zmian w tej materii, gdyż na tych płaszczyznach wypowiedzi termin „firma” używany jest w znaczeniu przedsiębiorcy (przedsiębiorstwa) już od kilkudziesięciu lat, a jak wiadomo, w zakresie języka potocznego czy ekonomicznego kwestii tej nie da się rozwiązać drogą legislacyjną. Nie należy zatem spodziewać się, by wypracowane przez tak długi okres czasu zwyczaje uległy nagle zmianie i wszyscy obywatele świadomie zaczęli używać słowa „firma” jedynie w znaczeniu, o którym mowa w przepisach kodeksu cywilnego.

Rodowodu wyrazu „firma” należy doszukiwać się w łacińskich słowach *firmare* albo *firmatio*, które oznaczają odpowiednio w języku polskim „stwierdzać”, „stwierdzenie”. Już we wczesnym średniowieczu wyrazy te używane były dla określenia czynności dokonywanych przez kupca wchodzącego w kontakty handlowe ze swoimi kontrahentami. Kupiec, wystawiając dokument kontrahentowi, stwierdzał (potwierdzał), iż dokument taki pochodzi od niego oraz że przyjmuje na siebie wszystkie zawarte w nim zobowiązania, uznając tym samym treść dokumentu. Ze względu na powszechny w tamtych czasach analfabetyzm owo stwierdzenie (*firmatio*) dokonywane było najczęściej na dokumencie wcześniej przygotowanym przez osoby władające sztuką pisania, a polegało na tym, że kupiec składał na dokumencie swój podpis lub znak (łac. *signum*) lub też po prostu kładł dłoń na dokumencie, potwierdzając zawarte w nim zobowiązania².

Z czasem, dopiero wraz z pojawieniem się spółek handlowych wykształciła się praktyka sygnowania dokumentów wystawianych w imieniu spółki tzw. znakiem spółkowym, określanym również mianem znaku ku-

² S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*, Warszawa 1990, s. 66.

pieckiego (*signum mercatorum*), który stał się prototypem dzisiejszej instytucji firmy. Praktyka ta została zapoczątkowana we Włoszech, gdzie już w XIII w. powstawały tzw. „listy matrykularne”, będące załącznikiem dzisiejszych rejestrów podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. W „listach matrykularnych” zamieszczano nazwiska wspólników wraz ze znakiem spółkowym oraz informacje o charakterze spółki i zakresie odpowiedzialności każdego wspólnika za zobowiązania spółki. Wprowadzenie znaku kupieckiego i obowiązku jego ujawniania w „matrykułach” umożliwiło m.in. odróżnienie czynności prawnych dokonywanych przez wspólnika na rzecz spółki od tych dokonywanych na jego własny rachunek. W pierwszym bowiem przypadku wspólnik posługiwał się znakiem spółkowym, w drugim natomiast własnym nazwiskiem. Ponadto należy zauważyć, że ustanowienie instytucji znaku kupieckiego miało istotne znaczenie dla samej praktyki obrotu gospodarczego, gdyż umożliwiło każdemu ze wspólników dokonywanie indywidualnie czynności prawnej w imieniu całej spółki, bez konieczności podpisywania danego dokumentu przez wszystkich wspólników obecnych jednocześnie w tym samym miejscu i czasie, co z pewnością nie byłoby zadaniem łatwym do realizacji³. Z czasem kupcy również zaczęli coraz bardziej doceniać aspekt ekonomiczny i marketingowy używanych przez nich znaków, które kojarzone przez odbiorców z określonym standardem i rodzajem świadczeń okazały się istotnym instrumentem w tzw. grze rynkowej, ukierunkowanej na pozyskiwanie nowej i utrzymywanie dotychczasowej klienteli.

Pierwszym polskim aktem prawnym regulującym instytucję firmy po odzyskaniu niepodległości był dekret Naczelnika Państwa z dnia 7 lutego 1919 r. o rejestrze handlowym (Dz. Praw Nr 14, poz. 164), zastąpiony następnie w 1934 r. przepisami kodeksu handlowego, które w znacznym stopniu stanowiły naśladownictwo odpowiednich postanowień dotyczących firmy zawartych w niemieckim kodeksie handlowym z 1897 r. Przepisy kodeksu handlowego w zakresie postanowień dotyczących firmy przestały obowiązywać dopiero od 21 września 2003 r. Obecnie obowiązujące przepisy prawa firmowego, uchylające postanowienia zawarte w kodeksie handlowym, zostały zamieszczone w kodeksie cywilnym. Zatem na przestrzeni blisko stu lat w prawie polskim uchwalone zostały trzy różne regulacje prawne dotyczące instytucji firmy. W niniejszym podrozdziale, stano-

³ J. Namitkiewicz, *Firma – studium z zakresu teorii i praktyki prawa handlowego*, Warszawa 1917, s. 7 i n.

wiącym preludem do dalszych szczegółowych rozważań na temat aktualnego prawa firmowego, zostaną omówione i porównane wcześniejsze regulacje, które miały niemały wpływ na kształt obecnych rozwiązań prawnych. Ich analiza może okazać się cennym źródłem niezbędnych w niektórych przypadkach porównań nowych rozwiązań prawnych z dotychczasowym dorobkiem ustawodawstwa polskiego, co może ułatwić dokonanie oceny zasadności i trafności wprowadzonych niedawno licznych, często kontrowersyjnych zmian w prawie firmowym.

Zgodnie z art. 23 dekretu firma była nazwą, pod którą handlujący prowadził przedsiębiorstwo. Handlującymi natomiast w rozumieniu art. 1 wskazanego aktu prawnego byli wszyscy kupcy z wyjątkiem kupców drobnych (podmioty zajmujące się handlem drobnym). W celu określenia kategorii kupców drobnych stosowano kryterium podatkowe (o uznaniu danego kupca za drobnego decydowała kategoria wykupywanego przez niego świadectwa podatkowego)⁴. Handlujący, o których była mowa w art. 1 dekretu, podlegali reżimowi wskazanego aktu prawnego, a zatem zobowiązani byli do zgłoszenia do rejestru handlowego prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej. Pośród danych podlegających rejestracji dekret wymieniał m.in. firmę. Zatem prawo do firmy przysługiwało jedynie podmiotom podlegającym obowiązkowi wpisu do rejestru, którymi byli, z wyjątkiem kupców drobnych, „handlujący jednoosobowo”, wszystkie spółki oraz handlujący niemający statusu spółki handlowej, a posiadający osobowość prawną⁵.

Podobnym kryterium przyznania prawa do firmy posłużył się również kodeks handlowy, zastrzegając, iż tylko kupcy prowadzący przedsiębiorstwo zarobkowe w większym rozmiarze (kupcy rejestrowi) uprawnieni byli do używania firmy. Zgodnie bowiem z art. 26 k.h. „firma jest nazwą, pod którą kupiec rejestrowy prowadzi przedsiębiorstwo”. Zatem kupcy nierejestrowi (niewpisywani do rejestru) – ci, których przedsiębiorstwo zarobkowe nie osiągało większego rozmiaru – tak jak wcześniej kupcy drobni, nie mieli prawa do firmy. Ponadto podobnie jak w czasie obowiązywania przepisów dekretu, również pod rządami kodeksu handlowego w począt-

⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Skarbu z dnia 22 kwietnia 1919 r. (Dz. U. Nr 37, poz. 278), wydane na podstawie art. 1 dekretu o rejestrze handlowym dającego upoważnienie do tego, by w drodze rozporządzenia określić osoby zajmujące się handlem drobnym, zastąpione następnie przepisami ustawy z dnia 15 lipca 1925 r. o państwowym podatku przemysłowym (Dz. U. Nr 79, poz. 550).

⁵ Por. A. Chełmiński, *Rejestr handlowy na tle dekretu z dnia 7 lutego 1919 r.*, Wilno 1929, s. 6–10.

kowym okresie o wyznaczeniu kategorii danego kupca decydował wymiar podatku przemysłowego⁶. Natomiast w późniejszym czasie (od chwili wejścia w życie rozporządzenia z dnia 11 lipca 1946 r.⁷) o tym, czy dane przedsiębiorstwo prowadzone jest w większym rozmiarze, decydował już szerszy katalog wytycznych, np. wysokość obrotu rocznego danego przedsiębiorstwa, rodzaj prowadzonej działalności, jak też jej forma prawna⁸. Niezależnie jednak od realizacji wskazanych kryteriów kupcem rejestrowym była każda spółka handlowa (art. 5 § 1 k.h.), a zatem każda spółka handlowa miała prawo i obowiązek używania firmy. Dodatkowo kodeks handlowy zastrzegał, iż nie uważa się za przedsiębiorstwo zarobkowe prowadzenia gospodarstwa rolnego oraz wykonywania wolnego zawodu (art. 2 § 2 i 3 oraz art. 3 k.h.), co wiązało się z tym, iż podmioty wykonujące wskazane rodzaje działalności nie były uznawane za kupców w rozumieniu przepisów kodeksu handlowego (z pewnymi wyjątkami, na które wskazywał art. 7 i 8 k.h.).

Porównując zakres podmiotowy prawa do firmy w świetle przepisów dekretu z 1919 r. i kodeksu handlowego, można stwierdzić, że prawo do firmy na podstawie obu aktów prawnych mieli jedynie przedsiębiorcy wpisywani do rejestru (kupcy rejestrowi). Jednakże krąg podmiotów uprawnionych do używania firmy został dość istotnie zawężony z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 94). Na podstawie art. IV § 1 wspomnianego aktu prawnego uchylona została większość przepisów działu I księgi pierwszej kodeksu handlowego. W świetle utrzymanych w mocy postanowień kodeksu handlowego prawo do firmy przysługiwało jedynie spółkom prawa handlowego. Stan ten utrzymał się do dnia wejścia w życie przepisów o firmie zamieszczonych w kodeksie cywilnym.

W ustawodawstwie polskim na przestrzeni kilkudziesięciu lat funkcjonowania prawa firmowego wykształciły się dwa odrębne systemy ochrony firmy. Pierwszy z nich realizowany był na podstawie przepisów początkowo dekretu, następnie kodeksu handlowego; drugi natomiast zgodnie z przepisami ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o zwalczaniu nieuczci-

⁶ Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu, Sprawiedliwości oraz Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 2 lipca 1934 r. w sprawie określenia przedsiębiorstw prowadzonych w większym rozmiarze (Dz. U. Nr 60, poz. 515).

⁷ Rozporządzenie Ministrów Przemysłu, Aprowizacji i Handlu oraz Żeglugi i Handlu Zagranicznego z dnia 11 lipca 1946 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, Skarbu oraz Rolnictwa i Reform Rolnych w sprawie określenia przedsiębiorstw prowadzonych w większym rozmiarze (Dz. U. Nr 36, poz. 223).

⁸ Por. S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe...*, s. 34 i n.

wej konkurencji (Dz. U. R.P. Nr 96, poz. 559 z późn. zm.), zastąpionej następnie postanowieniami ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 z późn. zm.), która obowiązuje do dnia dzisiejszego⁹.

W pierwszym przypadku firma chroniona była przed jej bezprawnym użyciem, jako przedmiot wyłącznego prawa podmiotowego¹⁰. Zgodnie z tym, co stanowił art. 37 k.h., pokrzywdzony mógł żądać zaniechania dalszego używania firmy w przypadku bezprawnego jej używania, co nie wykluczało dalej idących roszczeń przewidzianych w innych przepisach. Ochrona firmy na podstawie przepisów kodeksu handlowego związana była ponadto z faktem sądowej rejestracji firmy, której skutkiem było nabycie wyłącznego prawa do używania firmy w danej miejscowości (zgodnie z art. 35 k.h.: „Każda nowa firma powinna odróżniać się dostatecznie od firm w tej samej miejscowości, do rejestru handlowego już wpisanych lub zgłoszonych”). Zatem każdy podmiot, który w danej miejscowości bez względu na przedmiot działalności używałby firmy niedostatecznie odróżniającej się od firmy wcześniej zarejestrowanej lub nawet wcześniej zgłoszonej do rejestru, naruszałby prawo do takiej firmy.

W drugim natomiast przypadku, na podstawie przepisów ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r., firma chroniona była przed nieuczciwymi praktykami konkurentów¹¹. Zgodnie z tym, co stanowił art. 2 ust. 1 zdanie drugie tej ustawy, oznaczenie przedsiębiorstwa (w pojęciu tym mieściła się również firma, która pod rządami kodeksu handlowego traktowana była zarówno jako oznaczenie kupca, jak i prowadzonego przez niego przedsiębiorstwa) nie mogło być takie, aby wprowadzało w błąd odbiorców co do tożsamości z innym przedsiębiorstwem konkurencyjnym, gdziekolwiek by się ono znajdowało¹². W myśl natomiast art. 2 tego przepisu w przypadku wystąpienia wskazanej konfuzji należało stosować po-

⁹ Ze względu jednak na to, że ostatnia z wymienionych ustaw będzie przedmiotem szczegółowej analizy z perspektywy ochrony prawa do firmy w rozdz. V niniejszej pracy, w tym miejscu omówione zostaną jedynie przepisy ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r.

¹⁰ Zob. S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe...*, s. 68–69; S. Wróblewski, *Komentarz do art. 1–44 kodeksu handlowego*, Kraków 1935, s. 126.

¹¹ Por. A. Kraus, F. Zoll, *Polska ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, Poznań 1929, s. 49 i 138; S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe...*, s. 69; M. Allerhand, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. 1, *Spółka jawna, spółka komandytowa*, Bielsko-Biała 1992, s. 65; S. Wróblewski, *Komentarz...*, s. 186.

¹² Zob. J. Litwin, *Pseudonim kupiecki*, PPH 1931, s. 213. Wypowiadając się na temat ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r., autor ten zwraca uwagę na to, iż „twórca ustawy nie rozróżniał firmy od oznaczenia przedsiębiorstwa”.

stanowienia art. 1, który w ust. 2 określał roszczenia przysługujące uprawnionemu do oznaczenia przedsiębiorstwa przeciwko naruszcycielowi.

Ponadto, w odróżnieniu od przepisów kodeksu handlowego i dekretu z 1919 r., ochrona praw do oznaczeń przedsiębiorstwa (w tym firmy) w świetle postanowień ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r. nie była ograniczona terytorialnie. Na podstawie art. 2 tej ustawy uprawniony do firmy mógł wystąpić z powództwem przeciwko naruszcycielowi działającemu na dowolnym obszarze kraju.

Co więcej, w przeciwieństwie do tego, co wynikało z przepisów kodeksu handlowego i dekretu, w świetle postanowień wspomnianej ustawy warunkiem udzielenia ochrony było nie pierwszeństwo rejestracji firmy, ale fakt pierwszeństwa jej rzeczywistego używania w obrocie gospodarczym. W przypadku firmy daty rozpoczęcia jej używania i rejestracji z pewnością były bardzo zbliżone, chociażby ze względu na to, iż dla niektórych podmiotów rejestracja była przesłanką ich bytu prawnego. Jeżeli jednak pomimo uzyskania wpisu do rejestru kupiec nie rozpocząłby jeszcze używania swej firmy, wówczas jego firma nie mogła być chroniona na podstawie przepisów ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Aby można było mówić o naruszeniu prawa do wcześniejszej firmy danego przedsiębiorcy w rozumieniu art. 2 u.z.n.k. z 1926 r., musiały być spełnione łącznie trzy przesłanki:

- 1) firmy używane przez różnych przedsiębiorców były na tyle podobne, że zachodziło niebezpieczeństwo wprowadzenia odbiorców w błąd co do tożsamości przedsiębiorstw;
- 2) między przedsiębiorcami występował stosunek konkurencji;
- 3) działanie przedsiębiorcy używającego firmy późniejszej było bezprawne.

W myśl art. 2 u.z.n.k. „oznaczenie przedsiębiorstwa nie może być takie, aby wprowadzało w błąd”. Brzmienie tego przepisu mogło sugerować, że dla zaistnienia czynu nieuczciwej konkurencji konieczne było rzeczywiste stwierdzenie wystąpienia konfuzji wśród odbiorców. Jednakże w doktrynie przyjmowano powszechnie, iż użycie formy niedokonanej czasownika, tj. zwrotu „wprowadzało” – zamiast „wprowadziło”, pozwalało przyjąć, że do kwalifikacji czynu bezprawnego wystarczyło jedynie, aby oznaczenie mogło wprowadzić w błąd; wystarczające więc było samo ryzyko konfuzji¹³.

¹³ Zob. M. Howorka, *Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z objaśnieniami*, Poznań 1926, s. 7; R. Skubisz, *Prawo do firmy i jego ochrona*, PiP 1993, z. 1, s. 30.

Ponadto, mimo że omawiany przepis określał czyn nieuczciwej konkurencji jedynie jako wprowadzenie odbiorców w błąd co do tożsamości przedsiębiorstw, uznawano za czyn analogiczny niebezpieczeństwo powstawania wśród odbiorców pomyłek co do związków organizacyjnych, prawnych lub ekonomicznych łączących danych przedsiębiorców¹⁴.

Zgodnie z drugą z wymienionych przesłanek naruszenia prawa do firmy – wynikającą *expressis verbis* z art. 2 u.z.n.k. – uznawano, iż dla zaistnienia niebezpieczeństwa konfuzji uzasadniającego zastosowanie wspomnianego przepisu przedsiębiorcy posługujący się spornymi oznaczeniami musieli pozostawać w stosunku konkurencji, co znaczyło, iż zarówno zakres przedmiotowy, jak i terytorialny ich działalności musiał być podobny¹⁵. Pomimo iż ustawodawca nie wymieniał wprost bezprawności działania przedsiębiorstwa konkurencyjnego jako przesłanki naruszenia prawa do oznaczenia innego przedsiębiorstwa (firmy), wydaje się, że była ona logiczną konsekwencją normy zawartej w art. 2 omawianej ustawy, gdyż regulacja ta dotyczyła sytuacji, w których osoba trzecia używała wcześniejszego oznaczenia innego przedsiębiorstwa wbrew woli uprawnionego. Natomiast uzyskanie zgody na takie działanie wyłączałoby jego bezprawność¹⁶.

Prócz przedstawionych aktów prawnych, których przepisy stanowiły podstawowe źródło ochrony prawa do firmy, uprawniony do firmy mógł dochodzić majątkowej i niemajątkowej ochrony swojego prawa na podstawie przepisów o czynach niedozwolonych zawartych w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz. U. Nr 82, poz. 598 z późn. zm.)¹⁷.

Podejmując jednak próbę przedstawienia pełnego katalogu podstaw prawnych ochrony firmy w dotychczasowym prawie polskim, warto również wspomnieć o możliwościach, jakie w tym względzie dawały przepisy o ochronie dóbr osobistych. Pierwszym aktem prawnym regulującym tę kwestię w bardzo wąskim zakresie był dekret z 29 sierpnia 1945 r. – Prawo osobowe (Dz. U. Nr 40, poz. 223), który obejmował ochroną jedynie nazwiska i pseudonimy osób fizycznych oraz nazwy osób prawnych przed ich naruszeniem przez bezprawne działanie osoby trzeciej (art. 24). Wymienio-

¹⁴ Por. R. Skubisz, *Prawo do firmy...*, s. 30.

¹⁵ Por. A. Kraus, F. Zoll, *Polska ustawa...*, s. 140 i n.; inaczej: wyrok SN z dnia 14 grudnia 1990 r., I CRS 29/90, OSN 1992, nr 7–8, poz. 136 z krytyczną glosą A. Tabora i M. Modrzejewskiej, PS 1991, nr 4, s. 98 i n.

¹⁶ Zob. R. Skubisz, *Prawo do firmy...*, s. 30.

¹⁷ Zob. S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe...*, s. 69; M. Allerhand, *Kodeks handlowy...*, s. 65.

ne dobra osobiste chroniła również ustawa z 18 lipca 1950 r. – Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz. U. Nr 34, poz. 311), na mocy której uchylone zostały przepisy dekretu. Oba akty prawne zapewniały wskazanym dobrom wyłącznie niemajątkową ochronę, wymieniając jedynie roszczenie o zaniechanie bezprawnych działań. Możliwość zastosowania wspomnianych przepisów dla ochrony firmy kupca – osoby prawnej uzasadniana była tym, że zarówno w świetle dekretu o rejestrze handlowym, jak i kodeksu handlowego firmą osoby prawnej była właśnie jej nazwa.

Ustawa – Przepisy ogólne prawa cywilnego została zastąpiona przepisami kodeksu cywilnego z 1964 r., którego postanowienia dotyczące ochrony dóbr osobistych obowiązują do dnia dzisiejszego. Dlatego też będzie o nich mowa w dalszej części pracy¹⁸.

2. Funkcja i znaczenie gospodarcze firmy

2.1. Funkcja indywidualizująca firmy

Podstawową funkcją firmy – wpisaną w tę instytucję już od samego początku jej kształtowania – jest funkcja indywidualizująca. Pozostałe znaczenia, jakie przypisuje się firmie (np. funkcja reklamowa, gwarancyjna), są jedynie pochodnymi funkcji indywidualizującej, wynikającymi z potrzeb rozwijającej się gospodarki rynkowej i wolnej konkurencji. Funkcja indywidualizująca realizowana jest w dwóch płaszczyznach: wertykalnej (funkcja identyfikacyjna) i horyzontalnej (funkcja odróżniająca). Firma jako oznaczenie przedsiębiorcy pozwala zarówno na przypisanie określonych praw i obowiązków danemu przedsiębiorcy, identyfikując go tym samym w obrocie gospodarczym, jak i na odróżnienie go od innych przedsiębiorców na danym rynku. Firma przedsiębiorcy pełni zatem rolę podobną do tej, jaką przypisuje się nazwisku i imieniu osoby fizycznej.

Jednakże prawo polskie w pewnym szczególnym przypadku dopuszcza możliwość posługiwania się cudzą firmą w obrocie gospodarczym. Sytuacja taka może występować w ramach działalności opartej na umowie franchisingowej, kiedy to franchisingobiorca prowadzi swoją działalność pod firmą franchisingodawcy¹⁹.

¹⁸ Por. uwagi na ten temat w rozdz. IV.5.1.

¹⁹ Zob. B. Fuchs, *Umowy franchisingowe*, Kraków 1998, s. 98.

Obie z wymienionych funkcji indywidualizujących firmy są ściśle ze sobą powiązane. Firma przedsiębiorcy bowiem spełnia należycie swoją funkcję identyfikacyjną względem podmiotu nią oznaczonego tylko wtedy, gdy odróżnia się dostatecznie od firm innych przedsiębiorców na danym rynku²⁰. Tylko w takiej sytuacji możliwe jest wyeliminowanie potencjalnych pomyłek co do tożsamości przedsiębiorcy. Jednakże spełnienie tego warunku nie zawsze gwarantuje dostateczną rozpoznawalność przedsiębiorcy przez uczestników obrotu, w szczególności zaś wtedy, gdy firma składa się jedynie ze słów ogólnoinformacyjnych. Należyta rozpoznawalność przedsiębiorców identyfikowanych poprzez firmy uzależniona jest m.in. od stopnia oryginalności, pomysłowości, zwięzłości, komunikatywności samej firmy oraz skali i natężenia reklamy przyczyniającej się do rozpowszechnienia firmy „sygnującej” danego przedsiębiorcę²¹.

Warto ponadto podkreślić, że w świetle znowelizowanych przepisów kodeksu cywilnego dość radykalnie zmienił się sposób pojmowania firmy, co wyraźnie wpływa na zawężenie zakresu jej funkcji indywidualizującej. Dotychczas zarówno w myśl postanowień dekretu o rejestrze handlowym, jak i kodeksu handlowego firma pełniła rolę oznaczenia kupca rejestrowego oraz prowadzonego przez niego przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym. Indywidualizowała więc zarówno podmiot, jak i przedmiot praw. Natomiast obecnie, zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego, firma jest oznaczeniem w zasadzie tylko przedsiębiorcy. Może ona jednak indywidualizować również pośrednio przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym w sytuacji, gdy przedsiębiorca posługuje się w obrocie gospodarczym tylko firmą, nie używając innych oznaczeń do wyróżnienia swego przedsiębiorstwa. Niemniej jednak ustawodawca wprowadza wyraźny podział na firmę i oznaczenie przedsiębiorstwa, jako dwie odrębne kategorie oznaczeń odróżniających, względem których obowiązują odmienne wymogi dotyczące ich tworzenia, używania, ochrony i rozporządzania nimi w obrocie gospodarczym, o czym będzie szczegółowo mowa w podrödziale poświęconym nazwie przedsiębiorstwa.

Firma jest oznaczeniem pozwalającym na identyfikację przedsiębiorcy we wszystkich aspektach prowadzonej przez niego działalności, umożliwiającym łączenie skutków prawnych czynności dokonanych przez dany

²⁰ Dostateczna odröznialność firmy od firm innych przedsiębiorców działających na tym samym rynku jest jednym z warunków rejestracji firmy w myśl art. 43³ § 1 k.c.

²¹ Por. B. Sołtys, *Nazwy handlowe i ich ochrona w prawie polskim*, Kraków 2003, s. 81.